

Luther lagkage

Skrevet af: **Morten Thing** | Offentliggjort: 17. april 2017

Anmeldelse af : Frederik Stjernfelt: *Syv myter om Martin Luther*, Gyldendal 2017, 176 s.

Femhundred-året for Reformationen i 2017 vil formentlig give plads til megen *lagkage*, altså den slags kage, hvor der ikke er noget som skaber modstand for tænderne. Mest flødeskum! Og det vil blive rigtig meget *Lutherlagkage*. Med den forventning har Frederik Stjernfelt skrevet en overskuelig og lærerig bog. Han opsummerer sin forventning i tilbagevisningen af *syv myter* om Martin Luther, hvor af flere har at gøre med Luthers forbindelse til det moderne liv. De syv myter er: 1. Luther indførte religions-, ytrings- og tankefrihed; 2. Luther indførte skellet mellem stat og kirke; 3. Luther bidrog til demokratiets fremvækst; 4. Hekseprocesserne var katolske, ikke lutheranske; 5. Luthers antisemitisme havde ingen effekter; 6. Luthers mørke sider var bare sådan som tiden nu var, og 7. Luthers mørke sider havde ingen effekter.

Bogen består i en tilbagevisning ved hjælp af citater fra Luther. Hvis ikke man har haft den oplevelse før, så er bogen et godt sted at starte. Luther ville, at hans religiøse tilhængere ikke længere skulle stå under pavens direktion, men under Luthers. Selvom Luther sagde, at man ikke kunne vide, hvad Gud mente og hvorfor, så havde han selv en direkte forbindelse til ham, hvorigennem han fik ordrer, som var han Moses i Det gamle Testamente. Efter nedslagtningen af måske 100.000 bønder i de tyske bondeoprør i 1525, sagde Luther: "Det var mig, Martin Luther, der dræbte alle bønderne under oprøret, for det var mig, der beordrede, at de skulle slås ihjel. Alt deres blod er på mine skuldre. Men jeg henviser til vor Herre Gud, som befalede mig at sige det."

Luther var bestemt ikke (som bønderne i oprøret) nogen ligemager, der var forskel mellem fyrster og bønder, og han gik ind for livegenskab, hoveri og sågar slaveri. Han ville bruge alle midler til at gøre sin fortolkning af Det nye Testamente til lov. At straffe folk for at tænke selvstændigt indebar næsten automatisk en dødsdom - måske endda på bålet, måske ved stening. Det var ikke frihed Luther ville, men en ny religiøs lov, støttet af øvrigheden. Han ønsker ikke, som i den katolske verden, at kirken skulle være uafhængig af staten, tværtimod var det kirkens underordning under fyrsten og staten, han plæderede for.

Luthers mening om kvinder var enkel og ligetil. Kvinders opgave var at føde børn. Kvinder havde ikke, som mænd havde det, en ånd. "Åndsevner ville vi ønske de havde, men vi er nødt til at tåle dem som de er." Luther mente, at djævelen ofte talte gennem kvinder og gav dem magiske evner til at gøre ondt. Sådanne hekse skal brændes på bålet. Og i Danmark begyndte heksebålene af flamme umiddelbart efter reformationen i 1536 og den nye kirkeordning i 1537. Måske endte 1000 hekse på bålet i Danmark som en direkte effekt af lutheranismen.

Man plejer at sige, at Luther i sine unge dage havde rakt hånden ud mod jøderne, fordi han troede, at hans brud med Rom og Paven ville få jøderne til at indse, at Messias var kommet, og hans navn var Jesus. Da de ikke indså dette, blev Luther meget vred og retfærdiggjorde statens og kirkens forfølgelse af jøderne. Det blev værre og værre med årene. I 1543 skrev han først *Om jøderne og deres løgne* og senere på året *Vom Schem Hamphoras und vom Geschlecht Christi*. Kun den første er oversat til Dansk. Den udkom første gang i 1938 i en forkortet version af nazisten Olga Eggers. Den er siden udkommet i yderligere to genoptryk af en nazistisk ungdomsorganisation. I 1999 udsendte Søren Krarups Tidehverv hele teksten sammen med nogle hadefulde tekster om tyrkerne, dvs. muslimerne. Teksterne samler alle de almindeligste hadefulde forestillinger om jøder. Han

mener således ikke, at jøder arbejder, de stjæler i stedet for fra de kristne. Derfor foreslår han som en af de første at indrette statslige arbejdslejre, hvor jøderne kan lære at *arbejde*.

I skriftet *Vom Schem Hamphoras* lader Luther sin fækale fantasi fuldstændig tage overhånd. Her skriver han: "Salme 81 siger: åbn munden, så skal jeg fylde den. Men jøderne kneb mund, øjne, ører og næse sammen af alle kræfter og hele deres hjerte. Så kom djævelen, og for ham spærrede de øjne, svælg, ører, hjerte og alle sanser op. Da sked og sprøjtede han dem så fulde, at de flød over af djævelort alle steder. Det får dem til at smaske af hjertens lyst, som svin. Sådan vil de have det."

Stjernfelt gør en del ud af, hvilken rolle den lutheranske kirke har spillet i Tyskland. Dens politiske rolle har været at gå imod demokratiet både i 1848, i mellemkrigstiden og sågar i 1946. Den lutheranske kirke spillede i høj grad sammen med Hitler, og det var lutheranske stemmer, som bragte Hitler til magten - ikke katolske. Den antisemitisme, som Hitler stod for, passede fint med den lutheranske kirkes holdning.

De mørke sider hos Luther, det autoritære, det kvindefjendske, det antisemitiske osv. var væsentlige sider ved hans forkyndelse. Det var *valg* han traf, det var ikke tidsånden, som talte gennem ham. Stjernfelt skriver: "Der var ingen tidsånd, der dikterede Luther at blive den helt særlige stakåndede og blodgejle dommedagsprædikant, som han faktisk blev." Der var i samtiden mange som mente noget andet og gav udtryk for det. Han kunne have truffet andre valg i forhold til behandlingen af de andre reformatorers (Calvin og Zwingli) tilhængere, jøderne, kvinderne, bønderne osv.

I den danske demokratikanon opregnes Luther som en af ingredienserne i dansk demokrati. Og der er folk som argumenterer for at velfærdsstaten grundlægges af Luther. Meget tyder på, at man i Danmark udviklede en anden religiøs kultur end i Tyskland, og at det gjorde en stor forskel. Stjernfelt peger her på den danske pietismes betydning. Men faktisk startede det jo allerede før pietismen med, at Danmark tog imod de første reformerte tyskere og franskmænd allerede i slutningen af 1500-tallet. Siden var Danmark det første nordiske land, som lod jøder bosætte sig i landet.

Måske kunne man også pege på, at den deling, som opstår med reformationen, jo genskaber en opdeling, som genskaber Romerrigets nordre grænser. I Romerrigets gamle område hersker katolicismen (og de ortodokse kirker), mens i Tyskland og Norden udenfor Romerriget hersker protestantismen med England som et overgangstilfælde. Denne deling svarer også til den langt senere opdeling i arbejderbevægelsen. I Tyskland, England og Skandinavien får vi stærke socialdemokratier, mens man i de mere katolske egne får stærke anarkistiske og især stærke kommunistiske partier. Der er strukturelle forhold, som det er svært at forklare selvom de ser ud til at have store konsekvenser.

Hvordan man nu end vil diskutere Luthers betydning for Danmarks udvikling i fem hundrede år efter ham, så peger Stjernfelt med sin bog på, at den lutheranske teologi *ikke* har været særlig præcis med, hvad det er den medtager fra Luther og hvor den trækker grænsen. Det er en særlig gave til teologerne i anledning af jubilæet.